

2012. 386 с.

4. Bilgin P. Individual Security and Societal Dimensions of Security. *International Studies Review*. 2003. Vol. 5 (2). Pp. 203-222.

5. Sarper B., Arman M. Deepening of security conception and violent non-state actors as the challengers of human security. Adnan Menderes University. Journal of Institute of Social Sciences. Vol. 1 (1). Pp. 105-116. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/166378>.

6. UNDP Human Development Report. New York : United Nations Development Programme. 1994. P. 136. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf.

7. Human Development Report 2009. United Nations Development Programme, 2009. 229 p. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/269/hdr_2009_en_complete.pdf.

8. Секретар РНБО України Олексій Данілов: «Стратегія національної безпеки дає реальну оцінку викликам і загрозам безпеці та розставляє пріоритети політики у цій сфері». Армія INFORM. 2020. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/10/08/sekretar-mbo-ukrayiny-oleksij-danilov-strategiya-nacjonalnoyi-bezpeky-daye-realnu-oczinku-vyklykam-i-zagrozam-bez-peczy-ta-rozstavlyaye-priorytety-polityky-u-czij-sferi/>

9. Ільєнко О. В. Еволюційний розвиток категорії «безпека» в науково-економічному просторі. Стратегія розвитку України. *Економіка, соціологія, право*. 2013. № 3. С. 59-63.

УДК 336.43

DOI: 10.31733/17-03-2023-472-475

Павло ІЖЕВСЬКИЙ

професор кафедри менеджменту,
фінансів та банківської справи
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
доктор економічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПРИКЛАДІ ЄС

Останніх півстоліття більшість країн світу відкривали свій простір для іноземних інвестицій з метою підтримки економічного зростання та розвитку, створення нових робочих місць та підвищення добробуту населення. Проте, нові інструменти тиску, з позиції «м'якої сили» окремих країн, створили потенційний ризик для національної безпеки або громадського порядку приймаючих країн, що призвело до потреби застосування бар'єрів для притоку іноземного капіталу в стратегічних сферах.

Сьогодні, розробка країнами інвестиційної політики з врахуванням інтересів національної безпеки стає хорошою політичною практикою, побудованою на принципах відкритості, економічних інтересів та убезпечення від загроз [1]. Першочергово, вона розробляється та впроваджується країнами ЄС, які характеризуються високим рівнем економічного розвитку та інвестиційною привабливістю, а їх державність та економічна стабільність базується на демократичних принципах та цінностях західної цивілізації.

Загрози безпеці для країн Європейського Союзу сформувалися у нетрадиційний характер, що зумовлений ризиками підризу автономії його інститутів прямими іноземними інвестиціями спрямованими в інформаційні технології та портову інфраструктуру, які розглядаються як критичні мережі для потоків товарів та інформації. Для нівелювання інвестиційних загроз країни-учасниці співтовариства формують та координують заходи, що передбачають скринінг інвестицій, спрямований на захист бізнес-активів (визначеними для сприяння європейській стратегічній автономії) від іноземних інвесторів, які можуть загрожувати законним цілям державної політики.

Особливість регламенту «перевірки» інвестицій має на меті посилення співпраці між країнами-учасницями ЄС в плані узгодження структури національних механізмів перевірки. Прямі інвестиції в межах, що перевищують 10 % від загального обсягу прав власності на об'єкти інфраструктури, що пов'язані з національною безпекою надають можливість інвестору впливати на управління ними [2]. Для цього створена концептуальна основа, в межах основної функції регулювання скринінгу, надаватиме можливість вигідного обміну інформацією про іноземні інвестиції, а якщо країна запроваджує внутрішній механізм перевірки інвестицій, то надані повноваження дозволяють (частково або повністю)

відмовити в інвестуванні.

Хоча регламент скринінгу, за заявами Єврокомісії, не спрямований проти конкретної країни, проте існують передумови визначити в полі зору такої політики Китай, як потенційну ціль. Зокрема, Європарламент у своїй резолюції датованій 12 березня 2019 року закликав Комісію розробити стратегію, яка виведе ЄС на лідерські позиції в технологіях кібербезпеки та зменшить залежність від іноземних технологій. Додатково зазначено, що китайська технологічна присутність в ЄС створює загрозу безпеці та вимагає системних дій на рівні Союзу. У відповідь на резолюцію Європейська Комісія 26 березня 2019 року ухвалила Рекомендацію (ЄС) 2019/534 про кібербезпеку мереж 5G, яка передбачає забезпечення функціонування критичної інфраструктури та таких систем, як: банківська справа, охорона здоров'я, енергетика, транспорт, інформаційна система обслуговування демократичних виборів, тощо [3]. Рекомендація передбачає формування сукупності організаційно-правових інструментів для відвернення загроз технологічній безпеці від суб'єктів потенційно-ворожої держави поза межами ЄС та містить ряд особливостей:

- не встановлює нову структуру інструментів для зменшення інвестиційних ризиків, проте визначає набір існуючих заходів для зменшення ризиків ПІІ в мережі 5G, що включають спеціальні правові інструменти телекомунікаційного сектора – Директиву NIS (Директива про безпеку мережевих та інформаційних систем), Закон про кібербезпеку, а також деякі інші відповідні механізми разом з перевіркою інвестицій та інструментами захисту торгівлі;

- посилює контроль за комунікаційними мережами ЄС та визнає можливість заборони потенційних та шкідливих інвестицій, спрямованих на активи 5G. Країни-учасниці повинні обмежити доступ постачальників із високим ризиком, підтримувати диференціацію ланцюжків постачання 5G (включно з перевіркою інвестицій, що впливають на ключові активи 5G) і посилити їх можливості.

Системи перевірки інвестицій мають вирішальне значення щодо набору інструментів в стратегічних секторах, придбання найважливіших активів, технологій та постачання обладнання для критичної інфраструктури, яка підпадає під ризики. Однак, принципова відмінність полягає в тому, що інструментарій 5G сам по собі більше схожий на скоординований план дій, а не на новий інструмент регулювання інвестиційного скринінгу. Тим не менш, як самі механізми регулювання, так і закладена в них сутність, зіштовхнулися з проблемою, що ЄС як наднаціональна структура має обмежену компетенцію з питань, що пов'язані з національною безпекою країн-учасниць. Незважаючи на політичну волю, що стоїть за бажаннями посилити стратегічну автономію, де-юре існують обмеження щодо спроможності ЄС діяти.

Межі компетенції ЄС регулюються 95-м принципом, згідно якого можна діяти лише в межах повноважень, що були покладені на нього державами-членами, а компетенції які йому не передані – залишаються за країнами-учасницями. Відтак, питання національної безпеки залишається у виключній відповідальності кожної країни, що породжує обговорення розуміння природи регулювання скринінгу на наднаціональному рівні та впровадження відповідних законодавчих ініціатив [2]: розширенню Лісабонського договору в сфері повноважень ЄС щодо ПІІ, як частини загальної політики, що є виключною компетенцією ЄС. Потоки ПІІ, як правило представлені у вигляді руху капіталу, а країни-учасниці зобов'язані дотримуватися статті «про вільний рух капіталу», що передбачає також заборону всіх його обмежень відносно третіх країн. Проте, розуміння вільного руху капіталу не порушує права країн-учасниць приймати заходи, які виправдані міркуваннями громадського порядку або громадської безпеки та виступають в ролі вагомих виправдань запобіганню несприятливим інвестиціям. Однак, вжиття заходів, що спрямовані на громадську безпеку має бути пропорційним і необхідним, а також використовуватися для того, щоб дозволити країнам-учасницям захистити свої інтереси національної безпеки; ухваленню базового варіанту Положення про механізм скринінгу прямих іноземних інвестицій, який би повністю діяв на рівні ЄС. Проте, його затвердження вважається не тільки проблематичним, з позиції використання на практиці, через можливі відмінності у поглядах між країнами-учасницями, але й також через закріплення питань національної безпеки виключно на їх відповідальності. Врахування цих особливостей вплинуло на відсутність єдності в розумінні загальноєвропейського механізму перевірки іноземних інвестицій, а відтак низький шанс на його законодавче затвердження. Проте, залишається бачення, потреба та готовність країн-учасниць на майбутнє покращити існуючий механізм.

Вирішення проблеми ефективності регулювання інвестиційного скринінгу, за

задумом Європейської комісії, може бути реалізоване через повне використання існуючих інструментів ЄС та перевірки потенційних прямих іноземних інвестицій відносно ключових активів 5G, а саме:

- системи регулювання перевірки інвестицій, яка в нинішньому вигляді залишається лише інструментом співпраці та обміну інформацією, а остаточне рішення залишається за країною-учасницею ЄС. У випадку значної економічної зацікавленості гіпотетично держава може схилитися на бік «ризикованого» рішення-дозволу залучення ПІІ в 5G-інфраструктуру. Водночас, прийнятий стандарт ЄС щодо національного механізму скринінгу переносить процес інтеграції в цій сфері в майбутнє, за умови достатніх політичних мотивів, проте вже представляє його у вигляді рекомендацій;

- традиційних правових інструментів, що регулюють сферу 5G (єдину нормативну базу ЄС для електронних та комунікаційних послуг); вони мають доповнювати або модифікуватися на користь Директиви NIS в сфері кібербезпеки, що визначає порядок співпраці між країнами-учасницями в межах критичних секторів – транспорту та цифрової інфраструктури. Постає проблема їх перетворення на інструменти для гармонізації та наближення національного законодавства країн в заданій сфері.

Дослідивши зусилля ЄС щодо стратегічної автономії таких критичних секторів як портова інфраструктура та інформаційний сектор, які розглядаються як критичні центри безпеки, виявлено заходи з формування системи інформаційної безпеки у вигляді інвестиційного скринінгу, спрямовані для запобігання їх негативній експлуатації у майбутньому з боку іноземних інвесторів із небажаних країн.

Водночас, теоретична можливість іноземного примусу в перерахованих критичних центрах безпеки залишається можливою через економічні важелі при використанні «ефекту гальмівної точки». Причина криється в поступці на користь національним компетенціям, і відповідно, відсутності виключної влади ЄС над згаданими секторами, неможливості контролю над ними в інтересах об'єднання. Регламент перевірки та законодавчий інструментарій сфери 5G базуються на довірі між установами ЄС та країнами-учасницями, що передбачає співпрацю при виконанні завдань передбаченими європейськими угодами та вимогами досягнення цілей, утриманням від дій-загроз щодо спільної політики. Сформовані засади системи інвестиційної безпеки ЄС, засновані на «джентльменській угоді», залишають коло проблем в регулюванні інвестиційної політики, зокрема:

- можливості опору примусовим внутрішнім інвестиціям, якщо не існує наявних ефективних механізмів від втручання іноземних інвестицій в критичну інфраструктуру на національному рівні;

- недостатньої ефективності наявних м'яких механізмів регулювання ПІІ для досягнення стратегічних цілей автономії ЄС.

Отже, обмеження компетентності ЄС діяти в критичних ситуаціях, у відношенні до зовнішніх інвесторів, заважає досягти ступеня стратегічної автономії відносно своєї політичної мети. Основним фактором тут виступає реалізація цілей політики, яку впроваджують країни-учасниці з різним ранжуванням та співвідношенням економічних та безпекових інтересів. Прикладом може бути офіційна політична позиція ЄС до Китаю. Сформована поєднанням елементів партнерства, конкуренції та суперництва, співвідношення яких в оцінці кожної з країн – різне. Проте, не так важливо, чи володіння китайськими компаніями активами критичних хабів становить реальну загрозу для ЄС відносно прямих інвестицій з інших країн, що позиціонуються як більш дружні, через свою приналежність до цінностей «західного світу». Більш важливо, як сприймається реципієнтами, відносно їх загальної політики, володіння стратегічними активами інвесторами з такої країни в контексті не лише економічних орієнтирів, але й сприйняття суспільних цінностей у стратегічній меті та перспективі (парадигмі руху). Відповідно, китайські інвестиції в критично важливу інфраструктуру ЄС, сьогодні, сприймаються як більша небезпека, ніж подібні інвестиції з інших країн, що розглядаються виключно як партнери та союзники.

Для України, яка прагне долучитися до європейської спільноти, практика побудови системи інвестиційної безпеки ЄС вказує на те, що попри загальноєвропейську спрямованість, кожна з країн-учасниць має формувати свій механізм скринінгу інвестицій, заснований на власному баченні ризиків функціонування активів у критично-важливих сферах; організаційно-правові та економічні інструменти скринінгової політики мають бути закріплені у положеннях національної політики та реалізовані в національному законодавстві в межах мети загальної політики та принципів безпеки ЄС.

1. Investment Policies Related to National Security and Public Order. URL: <https://www.oecd.org/investment/investment-policy-national-security.htm>.
2. Poutala T. EU Strategic Autonomy and the Perceived Challenge of China: Can Critical Hubs Be De-weaponized. URL: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2022/04/poutalasinkko_nenmattlin-2022.pdf.
3. Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 Apr. 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity) and on Information and Communications Technology Cybersecurity Certification and Repealing Regulation (EU) No 526/2013 (Cybersecurity Act), OJ L 151, pp. 15-69 (7 June, 2019).

УДК 336

DOI: 10.31733/17-03-2023-475-477

Ольга ГАПЄЄВА

професор кафедри економіки
та соціально-трудових відносин,
доктор економічних наук, доцент

Олексій ПОЧТАМЦЕВ

аспірант кафедри економіки
та соціально-трудових відносин

(Університет митної справи та фінансів)

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасних умовах особливе значення має фінансова безпека як компонент економічної безпеки держави в цілому. Забезпечення безпеки держави у питаннях фінансових інституцій має пріоритетну актуальність

для країн, де державна фінансова система не має досить високої стійкості (так звані транзитивні економіки), до яких відноситься також і Україна.

Для нашої держави актуальність питання забезпечення фінансової безпеки впливає із поточною ситуацією, що склалася в економіці у роки, що передували війні з РФ. Ця поточна ситуація характеризується наступними особливостями: по-перше, масштаби тінізації економіки зростають, по-друге, внутрішній та зовнішній борги державного бюджету мають тренд до зростання, має місце підвищення рівня інфляції та інші, які вказують на певну нестабільність національної системи фінансів. Проте, в основі заходів та стратегій забезпечення економічної, а отже – й фінансової безпеки держави України, має бути ретельний аналіз підходів та нормативної бази, завдяки чому можливе об'єктивне оцінювання таких національних безпекових систем.

Автор [1], виходячи з Концепції економічної безпеки України, визначає поняття «фінансова безпека» наступним чином: «це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань» [1, с. 122].

Водночас, Концепція фінансової безпеки, яку було розроблено за дорученням Ради національної безпеки України, визначає фінансову безпеку як складову економічної безпеки, «що характеризує стан захищеності життєво важливих ключових інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур і громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників» [2]. Основними критеріями фінансової безпеки Концепція насамперед визначає «достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість і ліквідність, що забезпечує нормальне існування і розвиток суб'єктів економічного життя» [2].

До небезпек фінансового сектору треба віднести процеси, які пов'язані з тінізацією економіки, яка є однією із загроз національної безпеки держави і створює небезпеки для національної економіки та гальмує процеси демократизації суспільства та європейської інтеграції України.

Розуміння необхідності забезпечення стійкості національних фінансових інститутів в умовах посилення тінізації економічних процесів спричиняє появу у науковій літературі трактування фінансової безпеки як створення таких умов функціонування фінансової